

کلیات پروپوزال

پروژه

مشارکت جوامع محلی برای سازگاری با تغییرات اقلیمی در ذخیره گاه زیست کره دنا:

طراحی مشارکتی کاربری اراضی در منطقه پایلوت کهگیلویه و بویراحمد

Community-Based Adaptation to Climate Change in Dena Biosphere Reserve:
piloting Participatory Land Use Planning in Kohgilouyeh Boyerahmad region

انجمن پایشگران حامی محیط زیست (پاما)

با حمایت

بنیاد مایکل سوکو برای حفاظت از طبیعت

Michael Succow Foundation for the Protection of Nature

Ellernholzstraße 1/3

17489 Greifswald

چکیده

ذخیره گاه زیست کره دنا واقع در غرب ایران، دهمین ذخیره گاه زیست کره ی ثبت شده در کشور است. پهنه این ذخیره گاه با بیش از 255537 هکتار از زاگرس مرکزی در بین سه استان اصفهان، کهگیلویه -بویر احمد، و چهارمحال بختیاری گسترده است. ذخیره گاه زیست کره دنا از تنوع زیستی قابل توجهی برخوردار است و دربرگیرنده گونه های جانوری و گیاهی بومی در خطر انقراض است. ویژگی های منحصر به فرد آب و هوایی و جای نگرانی خاص منطقه، منجر به تنوع بالای زیستگاهی و اکوسیستمی در یک ناحیه کوچک شده است. ذخیره گاه زیست کره دنا مکان کوه های بلند و نیمه-خشک، اکوسیستم های جلگه ای، چشمه ها و رودخانه هاست. همچنین رشته کوه های دنا برای هزاران سال محل اسکان ایلات مختلفی بوده که این مهم منجر به تنوع فرهنگی قابل توجهی شده است. متأسفانه توان ذخیره گاه زیست کره دنا در حمایت از جمعیت قابل قبول جانوری و گیاهی آن و برآوردن نیازهای حیاتی آنها کم شده و در وضعیت کنونی ریسک بالایی برای ماندگاری حیات وحش دنا وجود دارد. از عوامل بوجود آمدن چنین خطری، می توان رشد جمعیت انسانی ساکن در منطقه، توسعه ناپایدار شهری و روستایی، کشاورزی و باغداری و دامپروری ناساگار، بهره برداری نادرست از منابع طبیعی، کمبود آب، و تعارضات بین انسان و حیات وحش را نام برد. ناآگاهی های محیط زیستی، نبود ساختار یکپارچه مدیریت جامع، عدم مشارکت ذی نفعان، فقر، و روشهای سنتی زیست هر یک سهمی در تخریب طبیعت منطقه دارند. تغییرات آب و هوایی جهانی هم مزید بر علت شده است. بواسطه نرخ پایین بارش نه تنها دنا، بلکه کل ایران در معرض خطرات جدی تغییرات آب و هوایی قرار دارد. برای دنا نیمه خشک، کمبود بیشتر آب به معنای آتش سوزی جنگل های باقی مانده، شیوع آفات و بیماری ها، چرای مخرب دام در مراتع، و بهره برداری بیش از حد از منابع محدود آبی است. در وضعیت کنونی متأسفانه آگاهی دقیقی از اثرات زیان بار تغییرات آب و هوایی پیش رو، چه در بین مسئولین منطقه دنا و چه در میان اهالی بومی منطقه وجود ندارد.

پروژه حاضر که در راستای استراتژی حفظ زیست کره سازمان ملل متحد (به نام سویل)، حرکت می کند، تلاشی است برای ایجاد گروه های محلی مسلح به دانش لازم برای مقابله با اثرات زیان بار تغییرات جوی؛ تا با کمک این گروه ها ساکنین منطقه گام های جدی در جهت کاهش چرای بی برنامه دام و حرکت به سمت استفاده پایدار از منابع جنگلی و آبی بردارند. این امر از طریق برگزاری کارگاه های آموزشی مشارکتی که ذی نفعان بومی و شوراهای محلی در آن حضور دارند و همچنین ظرفیت سازی هدفمند صورت خواهد گرفت.

در اولین کارگاه، منطق پروژه و برنامه کاری آن تدوین و تنظیم به بحث و بررسی گذاشته می شود. نکات مهم قابل بررسی در نخستین کارگاه، چالش های پیش رو خواهند بود؛ چالش های ناشی از تغییرات جوی منطقه، روش های ناکارآمد مدیریت متعارف، و کمبود یا نبود درآمد بلند مدت ساکنین محلی. روش های مبتنی بر همفکری جامعه محلی که متمرکز بر یک زمینه معین و مشخص باشند، نتیجه خیلی بهتری برای مدیریت دنا در برخوانند داشت. بعد از اجرای چندین کارگاه "برنامه کاربری زمین"، برای روستاها برنامه منحصر به فرد و منعطفی که با فعالیتهای روستاییان و همچنین با وضعیت خاص جوی و اجتماعی-اقتصادی آنها سازگار است، بدست خواهد آمد.

در بخشی از کارگاه های آموزشی، گزینه های معیشت جایگزین به منظور کاهش فشار بر منابع آب، جنگل، و سایر منابع طبیعی مورد بحث و بررسی قرار خواهند گرفت. پیشنهادانی برای برنامه جامع کاربری زمین سازمان محیط زیست ایران بر اساس نتایج این کارگاه ها، ارائه خواهند شد و برنامه های آموزشی برای بهره برداری پایدار از منابع تدوین می شوند. این پروژه اولین قدم در راه مدیریت مشارکتی پایدار ذخیره گاه زیست کره دنا است که از روش های به روز بین المللی استفاده می کند. با اجرای این پروژه برآوردی از روش های نوین حفاظت و همچنین تجربه ای از ادغام جنبه های مختلف محیطی، اجتماعی، سیاسی، و اقتصادی در یک موضوع واحد را بدست خواهیم آورد. این کار، گامی در پیشبرد و توسعه استراتژی های مدیریت زمین و مقابله با تغییرات آب و هوایی بر می دارد که نتایج این پروژه چاپ و منتشر خواهد شد. این طرح، زمینه ای برای ایجاد یک شورای مشورتی محلی برای این ذخیره گاه زیست کره فراهم می آورد (وجود چنین شوراهایی برای بسیاری از ذخیره گاه های زیست کره ای دیگر ایران هم بسیار مهم تشخیص داده شده است) و مستندات این پروژه راهنمای روند انجام کار برای سایر مناطق را ارائه می دهد.

این پروژه همکاری نزدیکی با کمیته ملی MAB و دفتر یونسکو تهران خواهد داشت تا از یکدستی اجرای پروژه های مشابه اطمینان حاصل شود. همکاری کمیته ملی MAB و دفتر یونسکو، تهران امکان تبادل اطلاعات و تجربیات را فراهم کرده و همچنین انتشار گسترده روش های بهینه، باید و نبایدها، و درس آموخته ها در زمینه مدیریت حفاظت، کاربری پایدار زمین، و روش های موفق معیشت جایگزین در سطح ملی و منطقه ای را امکان پذیر می نماید. تعامل با دانشگاه ها و مراکز تحقیقاتی محلی امکان گسترش دانش بدست آمده را در بین پژوهشگران و بخش های خصوصی بوجود می آورد؛ همچنین ارتباط با روزنامه های ملی، برنامه های مستند تلویزیونی این دانش را در سطح عام منتشر خواهد کرد.

4.2 اهداف پروژه

4.2.1 اهداف پروژه و گروه هدف

تا پایان سال 2016 آموزش و ظرفیت سازی برای بیش از 180 نفر از اعضای جامعه محلی که در شش روستا ساکن هستند در موضوع تغییرات آب و هوایی و استفاده پایدار از آب و زمین انجام خواهد شد که انتظار می رود بطور غیر مستقیم 720 نفر از اهالی همان روستاها را تحت تاثیر قرار دهد. فعالیت روستاییان در رابطه با طرح کاربری اراضی، به سمت بهره برداری های جایگزین پایدار از زمین و سازگار با تغییرات اقلیمی هدایت شده است (مدیریت چرا، جنگل زدایی کمتر، و صرفه جویی در مصرف آب). همچنین انتظار می رود که این تجربه برنامه مدیریت ذخیره گاه زیست کره دنا را تحت تاثیر قرار دهد.

خروجی ها (اهداف مشخص پروژه)

1. طرح پیشنهادی فعلی ماحصل کارگاه اولیه ایست که در آن موضوع با کمک مدیران ذخیره گاه بحث و بررسی شده است. تهدیداتی که ذخیره گاه زیست کره دنا با آن روبروست بررسی و ملزومات بهره برداری پایدار و همچنین سازگاری با تغییرات جوی همگی در این طرح پیشنهادی شناسایی شده اند.

2. شش کارگاه جوامع محلی برای ظرفیت سازی و افزایش توجه به "بهره برداری پایدار از منابع طبیعی" و "سازگاری با تغییرات آب و هوایی" برگزار شده اند. این آموزشها گزینه هایی برای رویکردهای جایگزین بهره برداری ناپایدار فعلی بدست داده اند.

3. بر مبنای این ظرفیت سازی شش تشکل محلی به روش مشارکتی شکل گرفته اند.

4. این کارگاه ها و فرایندهای اجرایی آنها منجر به ایجاد و توانمندسازی سازمان های جامعه-محور (CBOs) در روستاها شده است.

5. برآیند کلی آموزش: ظرفیت و دانش جوامع محلی به ویژه زنان و جوانان، اعضای مهم سازمانهای مختلف و مرتبط دولتی، خصوصی و غیر دولتی در مورد تهدیدات و استفاده پایدار از ذخیره گاه زیست کره دنا تقویت شده و روشهای معیشت جایگزین (مانند صنایع دستی و اکوتوریسم) معرفی و آموزش داده شده اند.

6. نتایج حاصل از کار با روستاهای محلی و درسهای آموخته شده در طول این آموزشها به همراه اجرای اولیه برنامه های مدیریت منابع به همراه پیشنهادات برای بهبود طرح مدیریت ذخیره گاه زیست کره دنا تنظیم و به سازمان محیط زیست ایران تحویل داده شده است.

گروه های هدف:

مردم محلی (روستاهای هدف) ، تصمیم گیرندگان دولتی، خصوصی، و سمن های محلی که به نوعی با مقوله مدیریت ذخیره گاه زیست کره دنا مرتبط هستند:

- تشکل های بهره برداران از منابع طبیعی: تشکل مرتع داران و غیره
- اداره کل سازمان محیط زیست کهگیلویه و بویر احمد
- سازمان مراتع ، جنگلداری و آبخیزداری
- مرکز تحقیقات کشاورزی و منابع طبیعی
- بخش مراتع وزارت کشاورزی
- اداره کل میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری
- سمن های محلی

4.2.2. شاخص ها

شاخص های خروجی

- تا پایان 2016، دانسته ها و ظرفیت 180 نفر از اهالی شش روستا درخصوص مفاهیم تغییرات آب و هوایی، و استفاده پایدار از زمین تفویت شده است. ابزارهای راستی آزمایی: گزارشات کارگاه آموزشی، چک لیست حاضرین در کارگاه ها

- برنامه اولیه کاربری اراضی جایگزین پیشنهادی، پایداری و سازگاری بیشتری با منطقه و تغییرات اقلیمی دارد.

ابزارهای راستی آزمایی: از آنجا که زمان پروژه کوتاه تر از آنست که اثرات مثبت تغییر کاربری اراضی پیشنهادی بر روی ذخیره گاه و تنوع زیستی مشاهده شود، پایش طریق تدوین گردآوری و بررسی تجربیات موفق انجام شده در زمینه کاربری اراضی پایدار صورت خواهد گرفت.

خروجی 1:

- بازنگری پیشنهاد اولیه در اولین کارگاه
- ارزیابی آسیب پذیری اکوسیستم در برابر تغییرات آب و هوایی. این ارزیابی ماحصل یک کارگاه سه روزه مشارکتی خواهد بود. مسئول: بنیاد سوکو

ابزارهای راستی آزمایی: نسخه بازنگری شده طرح پیشنهادی، گزارش ارزیابی آسیب پذیری اکوسیستم در برابر تغییرات آب و هوایی (در هر دو زبان فارسی و انگلیسی)، فهرست شرکت کنندگان

خروجی 2:

- اجرای کارگاه های ظرفیت سازی و آموزشی در هر شش روستا، با تمرکز بر استفاده پایدار از منابع، و سازگاری اقلیمی؛ به منظور دستیابی به دو اولویت کار اجرایی در ماه چهارم. مسئول: پاما

ابزارهای راستی آزمایی: فهرست شرکت کنندگان، گزارش نتایج کارگاهها و ارزیابی آنها (در هر دو زبان فارسی و انگلیسی)

- دانش بومی مردم محلی مستند می شود و فعالیت های بهره برداری پایدار در محدوده مورد نظر جمع آوری می شود. از ماه چهارم

ابزارهای راستی آزمایی: ارائه گزارش خروجی 3:

- برگزاری جلسات مشارکتی در هر روستا به منظور پیشنهاد یک برنامه کاربری اراضی ویژه هر روستا و برنامه پیشنهادی برای اقدامات محیط زیستی. این برنامه از میانه پروژه پیاده سازی و اجرا خواهد شد. مسئول: پاما ابزارهای راستی آزمایی: برنامه پایلوت پیشنهادی کاربری های پایدار جایگزین، گزارش مطالعات و روایت های تغییر نوع کاربری اراضی (در دو زبان فارسی و انگلیسی)

خروجی 4:

- تسهیل ایجاد سازمان های محلی مرتبط در روستا های هدف. این کار در میانه اجرای پروژه شروع خواهد شد با امید به اینکه سازمان های مختلفی ایجاد شده و در انتهای پروژه کاربردی باشند. مسئول: پاما ابزارهای راستی آزمایی: فهرست اعضا و گزارشات سازمان های محلی.

خروجی 5:

- آموزش استفاده پایدار از منابع طبیعی و گزینه های معیشت جایگزین مانند اکوتوریسم. این آموزش در میانه اجرای پروژه شروع خواهد شد و برای سه ماه ادامه خواهد داشت. مسئول: پاما با حمایت بنیاد سوکو ابزارهای راستی آزمایی: فهرست شرکت کنندگان و گشت های آموزشی، گزارش نتایج ارزیابی کارگاه (در هر دو زبان فارسی و انگلیسی)

خروجی 6:

- در کارگاه نهایی پروژه، و در حضور نمایندگان تمام روستاهای تحت آموزش و سایر ذی نفعان، نتایج کارهای انجام شده و درس آموخته های پروژه در هر روستا و سپس امکان اجرای ابتدایی برنامه تغییر کاربری اراضی، به همراه پیشنهاداتی برای بهبود مدیریت ذخیره گاه زیست کره دنا تقدیم می شود. مسئول: پاما با پشتیبانی بنیاد سوکو

ابزارهای راستی آزمایی: گزارش درس آموخته ها، فهرست پیشنهادات مدیریت اجرایی (در هر دو زبان فارسی و انگلیسی)

4.2.3. فعالیت ها و فرضیه های علت - نتیجه

بسته کاری 1 مربوط به خروجی 1:

- 1.1. بررسی ادبیات تحقیق و جمع آوری داده های مرتبط با تغییرات آب و هوایی و اثرات آن بر ذخیره گاه زیست کره دنا
- 1.2. مشورت با دفاتر محلی سازمان محیط زیست ایران در خصوص چار چوب و رویکرد پروژه.
- 1.3. کارگاه آغازین به منظور تطابق و نهایی کردن رویکرد پروژه، اهداف آن و برنامه کاریش
- 1.4. ارزیابی تهدیدات زیست محیطی و اجتماعی تغییرات آب و هوایی در کارگاهی در یاسوج با رویکرد علمی و مشارکتی
- 1.5. ارائه نسخه تصحیح شده پروژه و برنامه عملیاتی آن به BMUB برای تایید
- 1.6. آماده سازی مستندات نتایج کارگاه ها
- 1.7. توزیع گزارشات چاپی و دیجیتالی از طریق وب سایت ها و در سازمان های درگیر
مسئول: بنیاد سوکو

بسته کاری 2- خروجی 2:

- 2.1. تدوین کارگاه های آموزشی و ظرفیت سازی
- 2.2. اجرای کارگاه های آموزشی و ظرفیت سازی در شش روستای منتخب
- 2.3. شناسایی و اولویت بندی دو فعالیت مرتبط با موضوعات معیشت پایدار و بهره برداری پایدار (مثلا مرتبط با جنگل، مرتع، گیاهان دارویی، صنایع دستی و اکوتوریسم) و اجرای آموزشهای مربوط با آنها.
- 2.4. ثبت دانش محلی مرتبط با فعالیت های انجام شده در روستاهای منتخب (مثل استفاده از جنگل و مراتع)
مسئول: پاما

بسته کاری 3- خروجی 3:

- 3.1. امکان توسعه موضعی برنامه مدیریت بهره برداری زمین های محلی با مشارکت جوامع بومی و محلی
- 3.2. تشریح اقدامات حفاظتی جامعه-محور
- 3.2.1. تمرکز بر جایگزینی منابع مدرن و پاک انرژی بجای چوب به منظور کاهش فشار بر جنگلها
- 3.2.2. تمرکز بر معیشت جایگزین به منظور کاهش فشار بر منابع طبیعی و انطباق با تغییرات آب و هوایی
- 3.3. مقایسه طرح های مذکور با طرح های مدیریتی و کاربری اراضی سازمان محیط زیست ایران
- 3.4. توزیع گزارشات چاپی و دیجیتالی از طریق وب سایت ها و در سازمان های درگیر
مسئول: پاما

بسته کاری 4- خروجی 4:

4.1. تسهیل همکاری و همیاری افراد و ایجاد CBO ها در شش روستای منتخب

4.2. اجرای کارگاه های آموزشی در تشریح ساختار CBO ها

4.3. توانمند سازی CBO های تشکیل شده با تسهیل مشارکت آنها در پروژه حاضر تحت نظارت شرکای پروژه
مسئول: پاما، بنیاد سوکو

بسته کاری 5- خروجی 5:

5.1. انجام آموزشهای لازم و فعالیتهای مرتبط با افزایش آگاهی درباره بهره برداری پایدار از منابع طبیعی برای گروه های بومی و محلی خصوصا زنان و جوانان

5.2. تبادل یافته ها با سازمانهای دولتی، غیر دولتی و خصوصی محلی مرتبط با موضوع

5.3. معرفی و آموزش روشهای معیشت جایگزین (مانند کشاورزی پایدار، اکوتوریسم)
مسئول: پاما، سمن های محلی، بنیاد سوکو

بسته کاری 6- خروجی 6:

6.1. تهیه و ارائه الگویی از برنامه مدیریت منابع روستاها که حاصل نتایج مشارکتی روستاها بوده، به همراه پیشنهادها و درس آموخته ها تا کمکی به طرح جامع مدیریت ذخیره گاه زیست کره دنا باشد.

6.2. مرور نهایی نتایج پروژه
مسئول: پاما، سمن های محلی، بنیاد سوکو

4.2.4. ریسک ها و برآورد ریسک های ممکن ریسک زیاد

- اطلاعات موجود درباره ذخیره گاه زیست کره دنا دقیق و کامل نیست. طرح پیشنهادی موجود بر مبنای بهترین اطلاعات بدست آمده تنظیم شده است. ریسک بالای این امر با برگزاری اولین کارگاه تصحیح طرح پیشنهادی که متعاقب اولین بازدید میدانی اجرا خواهد شد، تعدیل می گردد.
- تناقض بین کاربری و اهداف حفاظتی منطقه ممکن است منجر به تقابل ذی نفعان شود که این امر باید در کارگاه ها اشاره شده و کانال گفتگوی مستمر بین گروه های ذی نفع فراهم آید.
- ریسک مدیریت از بالا به پایین همچنان موجود است.
- با توجه به اینکه بیشتر این فعالیتهای در ایران جدید هستند زمان لازم برای طرح بودجه محدود می باشد، که

این امر امکان موفقیت در مناطق آزمایشی را در ریسک قرار می دهد.

- اثباتی و افزایش هزینه ها
- کاهش نرخ برابری ارز
- تاثیر عدم موفقیت پروژه های قبلی در این روستاها
- عدم شروع به موقع پروژه

ریسک متوسط

- ترکیب و هماهنگی بین منافع، اولویت ها، و انتظارات جامعه محلی، بخش خصوصی، و سازمان های دولتی دغدغه اصلی این پروژه است.
- احتمال تغییر پست مسئولین دولتی مربوط به طرح در میانه اجرای پروژه وجود دارد که مسلماً اثرات قابل توجهی بر اجرای پروژه خواهد داشت.

ریسک کم

- تداوم مشارکت جامعه محلی منوط به این نکته است که اجرای برنامه مدیریت ذخیره گاه برای این گروه ذی نفعان نتایج مفید و قابل لمس داشته باشد.
- معیار انتخاب نمایندگان، تخصص، علاقه مندی، نفوذ و تنوع نقطه نظر افراد شرکت کننده خواهد بود. گرچه نهایت تلاش می شود تا دقیق ترین انتخاب ها صورت گیرد تا بهترین نتایج از کارگاه ها حاصل شود، ولی امکان انتخاب نمایندگان نامناسب برای هر گروه ذی نفع در کارگاه های آموزشی وجود دارد.